

ANDRÉ FERENC
Százhusz csikorgó télen át
 – Hangjátékok József Attilára
 Gutenberg
 Csíkszereda, 2025

Szekernyés Tünde

Hány az egyben ez a költő?

Van-e ma nehezebb és hálátlanabb feladat költő számára, mint József Attila-verseket újraírni? Azt gondolom, nemigen, André Ferenc mégis valami hasonlóra vállalkozik, és egy bravúros trükkel százhusz csikorgó télen kalauzolja végig az olvasót. Ez a százhusz tél, ami a magyar irodalomban József Attilával telt, bár, ha belemegyünk a játékba, és hiszünk a kötetbe foglalt Ovidius- és Ady-átiratoknak, a költő kiterjedése olykor az idő múlását is felborítja.

A Gutenberg Kiadó gondozásában 2025-ben megjelent kötet ünnepre szánt ajándéktárgy: elvitathatatlan érdeme van ebben a népszerű erdélyi illusztrátornak, Hatházi Rebekának, akinek a kollázsai virágdömpingbe vonják a szigorú tekintetű József Attilát. De ajándék ez a százhuszadik születésnapját ünneplőnek is – csecsebecse –, akit valójában egy feltételezett és megkreált sorsközösség köszönt. Elképzelhetetlen és kissé zavart is keltő dimenziója ez a tragikus sorsú költőnek, akit az utókor nehezen lát az ünnepelelt vagy az ünneplő szerepében. A szerző, az illusztrátor, Vajna Ádám szerkesztő és a kiadó is érzékeli ezt a zavart, és a kötet megfelelő egyensúlyérzékkel lépdel át a jól ismert József Attila-szálakon, melyekbe André Ferenc a saját fonalát is beleszövi. Természetesen kiindulópont ehhez a rendkívüli poétikai eszköztárral rendelkező, szerepversekben gyakorlott

és kísérletező kedvű szerző, akinek eredeti szándéka egy játékba hívás – „De vérre megy” (102).

André Ferenc költészetében bejáratott műfaj a szerepvers, de korábbi köteteihez képest kardinális különbség, hogy a *Százhusz csikorgó télen* át két szűrőn keresztül mutatja meg a József Attila-versek lehetséges esszenciáját. Első pillanatra azonban korántsem egyértelmű, hogy André maga milyen pozícióból közelít a kanonizálthoz, arról nem is beszélve, hogy ő maga hogyan kanonizál. Orbán Ottó *József Attila analíziséből* kölcsönzött mottóval indít, és a kollektív tudatból súlyos előfeltevésként hívja életre a 21. század mindent agyonpszichologizáló szempontrendszerét: itt bizony feltárul az elme működése! Nem ismeretlen, sőt egy, a popkultúrán és szakmán keresztül is megszokott viszonyulási mód ez József Attilához, akit a mindenkori elemzők szüntelenül és ellentmondást nem tűrve analízis alá akarnak vetni. Ennek hangos példája volt a megrökönyödést, illetve szemérmesebb irodalmi körökben felháborodást keltő *Szabad ötletek jegyzéke*, melyet végül tökéletesen beolvasztottak az analízis-narratívába, de hogy kortárssal is érveljek: ilyen a 2025-ben Rózsa Gábor rendezésében készült *Reménytelenül – József Attila pszichoanalízise* című film is, mely szintén az elme feltárásán keresztül igyekszik megérteni a megérthetetlen költőt. A szakmától sem idegen ez a hozzáállás, elemzők, irodalomtörténészek konszenzusosan, a tragikus sorsú szerző hívószavához kapcsolódva egymásból vezetik le az életrajzot és az életművet. Nem meglepő tehát a mechanizmus, amely a *Százhusz csikorgó télen* át mottójának hatására aktiválja az olvasóban a pszichoanalitikust. Ha viszont eggyel továbbmegyünk, rögtön feltűnik a csel: Orbán Ottó megközelítése távol áll a korábban bemutatott elemzőkétől, sőt, a verseiben, de az André-féle átiratban is annyira túljáratja a József Attila-kultuszt, hogy le is pattan róla mindez.

Nem véletlen tehát, hogy André Ferenc, bár számos József Attila-interpretációból választhatott volna, éppen egy Orbán Ottó-idézetet tett meg könyve origójának, és ezzel a gesztussal pozicionálta is magát: az általa írt ünnepi kötetben József Attila nem (csak) az utánazhatatlan, kikezdehetetlen mélység, hanem (minimum) százhusz éve élő közös kulturális tudás. Hasonlóan erős állítás a tartalomjegyzék, amelyben látszik, hogy Weöres Sándortól Hervay Gizellán át Kovács András Ferencig sokakban megszólal a személyes józsefattila, de a kortárs popzene képviselői (Beck Zoli, Beton.Hofi) sem maradnak

érintetlenek, ahogy a ChatGPT-nek és a mozdonynak is van némi tudása a költőről – vagy legalábbis kapcsolata vele.

A szinergia többféleképpen valósul meg az egyes versekben. Érdekes ebből a szempontból a kötetkezdő *Jó fiú dala*, mely Weöres Sándor *Bóbitáját* tölti meg József Attilá-s tematikával. Könnyen dekódolható szöveg ez, így pedig olyan hatást ér el, mintha kézen fogná és játékba hívná az olvasót: „Jó fiú, jó fiú, játszik: / otthona pince, a padlás. / Nyelve alatt kusza lépcsők. / Mondata angyali botlás” (7). Innen már tudjuk, mire számíthatunk: a szemünknek megszokott formákra, fülünknek ismerős dallamra és a jól bejáratott József Attila-trópusra, vagyis, hogy azokon a nevezetes lépcsőkön, illetve padláson kell majd tájékozódnunk. Kimondottan üdítő viszont, hogy nem mindegyik vers építkezik hasonlóan, az Ovidius-változatban például inkább fordítva valósul meg a játék, és a *Tiszta szívvel* ismert sorai közé ékelődik be a honvágy a hét domb iránt: „Elfognak, felkötnek, s barbár földbe temetnek. / Még testem se nyugodhat békén római sírban” (11). Van, ahol József Attila nem a háttér- vagy vezérhang, hanem a megszólított, a korábban említett Orbán Ottó-verzióban például kicsit össze is kavarodva a versbeszélővel: „Attilám, szeretném hinni, hogy olykor már-már / egyek vagyunk. Én kócosabb, te bajzosabb, te fatalistább / én cinikusabb” (68).

A sorból kilógó megoldásoknak tűnnek az előzőkkel szemben a Radnóti-féle változatok, melyekben nem is annyira az válik izgalmassá, hogy József Attila milyen szövegszerű-tematikai résekben bukkan elő, hanem ahogy kinyílik ezeken a szövegeken keresztül a Radnóti-életrajz. Ez a kivételesség nem véletlenszerű, ezt pedig rögtön megérti az olvasó, ha André Ferenc eddig megjelent műveire gondol. Léven, hogy jelen kritika egy erdélyi tematikus blokkban jelenik meg, kár lenne figyelmen kívül hagyni a kortárs román költő, Radu Vancu kötetét, melyet André fordított magyarra. A *Kaddisban* Radnóti Miklós versei íródnak meg, de nem egyfajta imitációként, hanem egy fiatalon lezárult életmű folytatásaként, újragondolásaként és vancusításaként. A fordítónak szem előtt kell tartania egyrészt az újrairó szerző eredetiségét, másrészt pedig figyelnie kell a kultúrák különbözőségére, és arra, ahogyan a célkultúrában már egyébként kanonizált Radnóti-kép ezek által formálódik. Tehát valójában nem csupán egy oda-, illetve visszafordításról van szó a *Kaddisban*, hanem szerep- és hangjátékról, ahogy André Ferenc magyar nyelvű tolmácsolásán keresztül szólal meg az a Radnóti Miklós, amelyet Radu Vancu feltámasztott.

Ilyen poétikai manővereket precíz kézzel végrehajtó költőtől nem meglepő lépés, hogy egy teljes kötetet szentel hasonló gyakorlatoknak, és feltehetőleg ezzel magyarázható az is, hogy a *Százhusz csikorgó télen át* Radnóti-átirataiban kevésbé József Attilára, mint inkább Radu Vancu ötletére ismerünk rá. A *Kilencedik eclogában*, akárcsak a *Kaddisban*, a pusztulás fölött merengő költő szólal meg, és egyfajta sorsközösséget felmutatva idézi meg József Attilát: „García Lorca halott! Igaz is, hova futhat a költő? / Nem menekült el a drága Attila se, csak nemet intett / folyton e rendre, de mondd, ki siratja, hogy így belepusztult?” (20) Rendkívül erős a következő, *Vihar után* című vers is, mely éppen arra épít, amire Radu Vancunak nem volt lehetősége, és a magyar kultúrában otthonosan mozgóknak számára gondolkodás nélkül a *Bájoló* (legtöbbünknek kifejezetten a Szabó Balázs Bandája-féle) dallamára vezet rá: „Porladó testtel / fekszem a földben, / trappol a hadtest / nyája fölöttem” (22). Az erőszakos halál, tömegsír képei ebben a dúdolható, ritmusos keretben kimondottan bizarr hatást keltenek, ugyanakkor reflexióra is hívják az olvasót a forma és tartalom örök kérdését illetően.

A Radnóti-változatok mellett a *Százhusz csikorgó télen át* fontos elemei azok a versek, amelyek a nemrég elhunyt Kovács András Ferenc hangján szólalnak meg. KAF hatása André versnyelvére nem ismeretlen a szakma számára, várható volt, hogy ezeknek a szövegeknek kitüntetett szerepük lesz a kötetben. Ezzel a háttértudással nem is lehet másképp olvasni a *Reinventaire* sorait, mint amelyben egymásra épül a két vallomás: a versbeszélő Kovács András Ferenc elképzelt szavai József Attilához, és André Ferenc szerzői hangja KAF-hoz, a mesterhez: „ő volt a fülkefény, ő volt a mozdony, / ő volt a vers, ő volt a kéziszótár, / mint büszke bálvány, szörnyű szárnyasoltár, / s kopott freskón a könnyező ikon” (31). Hasonló a megszólítás szempontjából a *Csillagmarasztaló* kérése: „ne lépj ma át a síneken / könnyörgés ez nem intelem” (35), az *Utóirat: Tört ragyogásban* viszont már József Attila búcsúzik KAF-osítva.

Gazdag viszonyrendszert és versbeszélői helyzeteket hoznak játékba a Kovács András Ferenc-féle változatok is, de a *Százhusz csikorgó télen át* további meghökkentő ötleteket és megoldásokat is tartogat. Ilyen például a teljesség igénye nélkül a ChatGPT verziója, amely a József Attilával kapcsolatos digitális tudásunkat kódolja át egy levéllé, de a magyar zenei kultúrában jártas André Ferenc Beck Zolit, a 30Y frontemberét és Beton.Hofit is felsorakoztatja a tartalom-

jegyzékben. Bár joggal gondoljuk, hogy a kötetben olvasható különböző változatok kevés teret engednek André saját hangjának, a megoldásokon, technikán és az ezekből adódó metapoétikai kérdéseken keresztül mégis igen sok kideríthető a szerző költészetfelfogásáról és arról, ami őt az irodalomban érdekli – például, hogy mitől lesz felismerhető és megismételhetetlen egy vers? Ez pedig továbbmozdítja az olvasót: leírható-e törvényszerűen egy vers létrejötte, kifürkészhető-e egy költő következő lépése? A kötet ezekre igennel válaszol, de játékról lévén szó, engedjük meg magunknak, hogy nem hisszük el minden állítását. Amit viszont ez a kollázsszerűen építkező gyűjtemény biztosan elárul: József Attila egyszerre tragikus sorsú költő, kortárs ikonná stilizált figura, ironikusan, reflexíven kezelhető hívószó, kicsit André Feri, és kicsit az olvasó. Aki bár mindössze harminckét évet élt, de százhusz éve élő.